

POSLEDICE ALKOHOLIZMA V DRUŽINI PRI OTROCIH

- Telesne posledice
- Duševne posledice
- Primeri: a) kako so doživljali svoje starše;
 - b) kakšni so bili kot otroci;
 - c) zaradi katerih težav pridejo po strokovno pomoč;
 - d) kako doživljajo lastno spolno vlogo;
 - e) kako se pri njih odraža izguba stika s svetom (stvarnostjo).

Kadar obravnavamo alkoholika z vidika njegovega zdravlja, govorimo o dveh vrstah posledic: o telesnih in duševnih posledicah. Tovrstne posledice pa imajo tudi otroci.

Telesne posledice

Do telesnih posledic pride takrat, kadar je mati alkoholik in v času nosečnosti pije alkoholne pijače. Za okvaro ploda so najbolj nevarni prvi trije meseci, to je obdobje, ko se pri otroku razvijajo posamezni organi in organski sistemi. Alkohol namreč pri plodu doseže enako koncentracijo kot pri materi, saj je plod prek krvi povezan z materjo, njegova toleranca na alkohol pa je bistveno nižja.

Ti novorojenčki so ob porodu lažji od povprečja, in sicer tehtajo po 9 mesecih 1,5–2 kg, medtem ko je normalna teža novorojenčkov 3–3,5 kg. To je torej tako, kot da bi se novorojenčki zdravih mater rodili v 7. mesecu nosečnosti. Razen

tega imajo tudi manjše glave (dolžino in obseg lobanje), ne-normalno lego očesnih rež, zožene, deformirane uhlje, kratak in širok nos z navzgor obrnjenimi nosnicami. 50 % se jih rodi s prirojeno srčno napako. Pojavljajo se tudi anomalije skeleta, sklepov, spolovil. Ti otroci imajo zaradi okvarjenosti možganov redko normalno inteligenco – običajno so duševno manj razviti – toda tudi če so normalno inteligentni, so šolsko neuspešni ter v svojem vedenju moteči (nemirni, ne zmorejo se zbrati, ne zmorejo slediti pouku).

Mnogi novorojenčki kažejo ob rojstvu izrazit tremor (tresenje), so hudo nemirni in čezmerno vzdražljivi. Te posebnosti so značilne za abstinenčne simptome, saj je bil otrok ves čas pred porodom pod vplivom alkohola.

Nekateri novorojenčki se rodijo z malignimi tumorji – in kmalu po rojstvu umrejo za posledicami raka.

Duševne posledice

Otroci iz družin alkoholikov nimajo pravega otroštva. Posledice so prisotne v vsaki taki družini, čeprav je alkoholik lahko miren. Gre za to, da je v vsaki taki družini mati razočarana, žalostna, zagrenjena, živčna, sitna, zaradi česar se na primer ne more sproščeno igrati z otroki, ker se v mislih veliko ubada s svojimi lastnimi težavami, na primer: »Kako naj moža odvrnem od pijače? Kako naj ravnam z njim? Kaj naj storim, da bo zadovoljen? Če bi bila boljša žena, zagotovo ne bi pil.« Družina je osamljena in zaprta pred drugimi

Ljudmi, zato se otroci ne morejo naučiti vzpostavljanja in vzdrževanja stikov z drugimi. Ozračje v družini je nestalno: ko je oče trezen, je morda vse lepo in razigrano, ko je pijan, vlada napeta tišina ali pa izbruhne vihar, v katerem gospodarijo prepri in pretepanje. V taki družini lahko pride do dvotirne vzgoje, ko na primer žena oponaša moža: »Kaj boš ti vedel o vzgoji, ko si stalno pijan?« in nalašč iz kljubovanja naredi drugače od moža, čeprav je bil morda njegov namen v osnovi dober (na primer: »Zdaj naredi domačo nalogo, potem pa se boš igral s sosedomi!«). K nestalnosti vzgoje otrok v družini pa pogosto prispeva tudi alkoholik s svojim zgledom, ko na primer otrokom obljubi, da bodo šli popoldne na bazen, pa ga do polnoči ni od nikoder. Otroci za svoj razvoj potrebujejo uravnovešenost staršev in razmeroma stabilno ter varno ozračje v družini, saj so drugače prestrašeni, izgubljeni, polni dvomov in predvsem brez prepotrebne usmeritve.

Ker so otroci v alkoholčnih družinah čustveno preobremenjeni, je njihova duševnost preobčutljiva, razbrazdana, osiromašena, lahko pa tudi otopela.

Otroci iz teh družin lahko skušajo na primer s pridnostjo v šoli prikriti primanjkljaj, ki ga čutijo v sebi. Lahko pa se taki otroci skušajo neustrezno uveljavljati v družbi, zaradi česar pristanejo v zavodih, popoljševalnicah in kasneje v zaporih. Velika večina ljudi, ki se znajde v zaporih, ima vsaj enega starša alkoholika. Ne smemo tudi pozabiti, da iz alkoholčnih družin prihaja 50–60 % novih alkoholikov. Razlog za to je v tem, da so ti otroci nervozni, nemirni, preobčutljivi, malodušni, težko se zberejo, ne morejo najti sebe in svojega mesta v svetu in skušajo zato svoje stiske, bolečine in težave reševati ob pomoči alkohola.

Otroci alkoholikov tudi kasneje, v odraslosti, v veliko primerih ne zmorejo živeti polnovrednega življenja, kar pomeni, da jih prikrajšanost iz otroštva dejansko spremlja vse življenje.

Poglejmo si, v kakšnem spominu so nekdanjim otrokom (sedaj odraslim, ki sami niso alkoholiki) ostali starši, kakšni so bili kot otroci, zaradi katerih težav se zatečejo po strokovno pomoč, kako doživljajo svojo spolno vlogo ter kako se pri njih odraža izguba stika s stvarnostjo.

Primeri

a) MAJA: Oče se je zapil, je samo pil in spal. V družini ni bilo nikoli denarja, ker je oče vse sproti porabil. Mamo je pretepal, večkrat jo je skoraj ubil – preganjal jo je z nožem, enkrat ji je s koso skoraj glavo odrezal. Ko je enkrat hudo tepel mamo (Maji je bilo 6 ali 7 let), je hotela mamo zaščititi in je popraskala očeta po obrazu. Kri je tekla na tla. Oče jo je prisilil, da je morala tisto kri polizati. Večkrat si je želela, da bi oče umrl. Zanosila je pri petnajstih letih. Mislila si je: samo da se očeta rešim, poročim, grem stran. Ko je bila poroka, je mislila pobegniti – a ni, zaradi očeta. Starša je nista nič naučila.

LOJZE: Oče je pretepal mater. On ji kot otrok ni mogel pomagati, ker je bil premajhen, ni bil dovolj močen. Bil je jezen na očeta – prosil je Boga, da bi oče umrl.

ANDREJ: Oče je bil težek alkoholik, mama je tudi pila. Oče je pil v službi, doma, do otrok je bil hudoben, prav tako do svoje žene. Doma ni nič delal, v službi in raznih društvih pa je veliko delal, bil aktiven, pameten.

Mama je bila delavna, rada je pila – posebno po očetovi smrti je 2 leti samo pila, pila, pila. Andreju je takrat, ko je

imel psihične težave rekla, da če bi vedela, kakšen bo, bi ga po rojstvu spravila s sveta. Doma ni imel nobene vzgoje, sam se je moral vzgajati.

MOJCA: Oče je »pijanček, simpatičen pijanček«, po duši zelo dober, prej šibek kot dobrosrčen. Zna se igrati, a je tudi trmast: tudi če nima prav, ima prav. V družbi igra vlogo komedijanta in ljudje ga imajo zato zelo radi. Ima dosti pivskih kolegov, prijatelja pa nobenega – bilo bi čudno za očeta, če bi do nekoga imel prijateljsko vez. Z denarjem ne razpolaga: materi da listek od plače in ves denar. Rad igra heroja, je pa pod mamino komando. Znan je po tem, da vsem vse naredi; ne zna reči »ne«. Oče je imel včasih »bolane finte«: ko Mojca nekoč ni hotela jesti juhe, ji je porinil glavo v krožnik z juho.

O mami bi lahko povedala vse najslabše. Nikoli je ni nič zanimalo, nima hobija, ne bere časopisa, z njo se ne da pogovarjati o filmih; njena največja značilnost je, da samo čisti. Vedno je bila v vlogi preganjalca očeta in obeh otrok. Mama ne zna vzgajati – to je bolj dresura: tako mora biti ne glede na to, kako je tebi tisti dan. Ko je bilo Mojci pet let, je bila mama noseča in se je hotela vreči pod avto; Mojca jo je vlekla stran – od takrat ji je v neprijetnem spominu.

b) Kakšni so bili kot otroci

ANDREJ: Kot otrok je bil tih in boječ, posebno v osnovni šoli. V 1. in 2. razredu osnovne šole se je med poukom večkrat polulal in pokakal v hlače – potem so ga vsi zafrkavali. Proti koncu osnovne šole je začel jecljati. Z vrstniki se je dobro razumel, a premalo pogovarjal in družil z njimi, ker je bil preveč miren in vase zaprt.

BORIS je mokril posteljo do svojega osmega leta.

MOJCA: Bila je bolj nerodna, hitro je padla, si kaj raztrgala, ni znala prav hoditi po hribu. Shodila je malo bolj pozno, s 13. meseci. Kot otrok ni imela družbe. Bila je vedno bolj na robu dogajanja, ne v centru. Zanimal jo je šport, verouk, ampak ni smela nikamor.

MAJA: Kot otrok je bila hudo živčna – metala se je ob tla. Bala se je teme – in se je še zdaj boji. Bila je neješča. Ko je ob neki Veliki noči pojedla en košček klobase prej, jo je oče skoraj ubil – dva dni se je skrivala in zunaj spala.

c) Težave, zaradi katerih iščejo pomoč

LOJZE: V otroštvu je Lojzeta brez razloga velikokrat tepel starejši brat, ki je bil sam tepen od očeta alkoholika. Iz otroštva naprej je v njem taka jeza – hitro se razburi in je še dolgo jezen. »Ta jeza se nikoli ni odpustila, nikoli več ne more priti ven; to je zaključen klobčič.« Zdaj, ko je star 60 let, ga včasih popade »morilska jeza« – da bi pobil 4–5 ljudi, ki ga ovirajo, ter še sebe.

MAJA: Noč in dan misli na to, da bi se ubila. Boji se same sebe – ko jo bo popadla huda nervoza ali depresija. To se ji zgodi naenkrat. Takrat je brez moči.

MOJCA: Ne zna se vklopiti v kolektiv sodelavcev, težave ima v odnosih z drugimi ljudmi, ne ve, o čem bi govorila. Njeno delovno mesto zahteva, da ima ustrezno izobrazbo. Vpisala se je na fakulteto, toda ko so se začeli izpiti, jih je odlagala – ni imela vztrajnosti, volje za učenje.

č) Negotovost v lastno spolno vlogo

MOJCA: Po eni strani se zna narediti samozavestno, se pretvarjati, po drugi strani pa je zavrta, občutljiva, zelo sramežljiva. S spolnimi odnosi je zadovoljila svojo potrebo po nežnosti, hotela se je k nekemu stisniti, se »pocrkljati« in je to na tak način dosegla.

Prijateljica zanjo pravi, da si izbere najbolj čudne moške med čudnimi: pijančke, nesamozavestne, žalostne moške; eni so dobrosrčni, dobrodušni, drugi plahi, čudni. Ne privlačijo je povprečni, pridni, delovni moški, pri katerih je vse v redu.

Glede spolnosti ni imela doma nobene podpore, vedno je na ušesa vlekla, kaj so se ženske menile. Ko je dobila prvo menstruacijo (stara 13 let), ji je mama dala vložke in tako se je končalo. V srednji šoli se Mojca ni smela šminirati, obleke je izbirala mama, ni je pustila v kino, v disko, s prijatelji na izlete.

MAJA: Poročila se je s 16 leti in bila poročena 10 let. Že prvi mesec sta se začela z možem prepirati, mož jo je tudi pretepal. Po devetih letih zakona je spoznal drugo dekle in jo je pripeljal domov – skupaj so živeli pol leta. Potem se je Maja razvezala.

Drugi in tretji moški, s katerima je bila v zvezi, sta pijančevala. Vsi moški so ji lagali. V vse zveze je šla zato, da ne bi živela sama. V odnosih z vsemi ljudmi se ji dogaja isto: če komu kaj pove, zaupa, se mora potem umakniti, mora iti stran.

ANDREJ ima prisilne homoseksualne misli: da bi moral moškega poljubiti na usta, se ga dotakniti, spolno občevati z njim; občutek ima, da vsi ljudje to delajo, da so ženske lezbijke.

Ko je bil otrok, se njegova mama ob menstruaciji ni držala čistoče; po hiši so ležale krvave hlačke – to ga je grozno motilo. Oče mu je kot otroku očital, da ima moške.

LOJZE: Svoje stiske razrešuje prek telesa – z bolečinami v hrbtenici in impotenco.

d) Izguba stika s stvarnostjo

MAJA: Verjame v duha, ki pride ponoči. Čuti ga na ramenih, hrbtu, ima velikansko moč – kot bi se ves svet spravil nanjo. Ko se zbudi, ta duh izgine. Enkrat ga je videla – kot bi bil demon – imel je dve krvavi očesi. Pride približno 2–3-krat na teden, 1–2-krat na noč.

To se ji je prvič zgodilo pri eni gospe, kjer je prespala in ki je čarovnica. Ko je okrog postelje poškopila žegnano vodo, duh ni mogel do nje.

BORIS: Kmalu potem, ko je začel dokaj uspešno delati za neko kozmetično firmo in bil finančno zelo uspešen, si je začel sposojati denar (od 200–700 DEM), ga trošil, nazadnje zapravlil 6000 DEM po motelih, nočnih barih,

plačeval je Ukrajinkam ali gostom pijačo. Domov je prihajal ob 3.–4. zjutraj, maltretiral ženo, sinova, 5–6-krat klical policijo, naj uredijo vojna razmerja. Brez prave povezave je govoril o cerkvi, križih, grozil s samomorom.

EDO: Ko je bil star 86 let, po dveh blažjih kapeh, je iz sobe zakričal nekaj o tem, kako je pozabil, da je božič in ali ne bi poiskali okraskov in zavili daril. Bil je marca. Žena mu je ustregla, poklicala hčerke in so okrasili stanovanje ter pripravili darila. Ko so hčerke odšle, je prosil ženo, naj mu pove, kakšen je bil božič, ko je bil majhen, ker mu je spomin odpovedal. (Njegov oče je bil pijanec – pretepal je mater in njega, kasneje odšel z drugo žensko, mati pa je zbolela in večino časa preležala doma v postelji. Edo kot otrok ni nikoli praznoval božiča.) Žena mu je seveda božič njegovega otroštva zato, da bi ga osrečila, prikazala v lepi luči. Sam je kasneje še večkrat voščil veseli božič ob nepravih mesecih.

ANDREJ: Ko se oglasi ptič, ima vtis, da ptič zaradi njega poje. Ko ptič poje »pi, pi, pi«, pomeni, da mora Andrej nekaj piti. V očeh drugega človeka je začutil strašno moč. Sliši glasove, prenašajo se misli. Prek misli se pogovarja z drugimi ljudmi, oni z njim. Prenašajo se občutki. Na radiu sliši, kot bi se pogovarjali o njem. Ima občutek, da je povezan z višjimi silami, Titovo smrtjo. Ima tudi privide: v sobi vidi trikotnik, letalo, ki se vzpenja, dva vžigalnika.

Sklep

Posledice alkoholizma v družini nosijo otroci v sebi vse življenje. Razmeroma malo teh otrok kasneje v odraslosti zaživi srečno in urejeno življenje, večina med njimi pa s težavami obvladuje zahteve vsakdanjega življenja in marsikdo se ob teh obremenitvah tudi zlomi. V prej omenjenih primerih se nihče od staršev-alkoholikov ni zdravil zaradi alkoholizma. Zdravljeni alkoholiki pa imajo možnost, da so ponovno taki starši svojim otrokom, kot jih le-ti potrebujejo, in tako omilijo škodo, ki so jim jo prizadejali v času svojega alkoholizma.

Viri

1. Fulghum R. Mogoče (mogoče ne). Prevod dela: Maybe (Maybe not), 1993. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1995.
2. Gostečnik C, Pahole M, Ružič M. Biti mladostnikom starši. Ljubljana: Brat Frančišek in Frančiškanski družinski center, 1999.
3. Jeras J, Erjavec M, Brecej-Kobe M, Neubauer D. Embriofetalni alkoholni sindrom. Zdrav Vestn 1981; 50: 437–40.
4. Kaplan H, Sadock BJ (ur.). Comprehensive textbook of Psychiatry/V. Vol. 1. Baltimore-Hong Kong-London-Sydney: Williams & Wilkins, 1989.
5. Ramovš R. Alkoholno omamljen. 2. dopolnjena izdaja. Ječa alkoholizma v družini in pot iz nje. Celje: Mohorjeva družba, 1986.

Aleš Friedl